

autem absurdius quam ponere Deum superfluum. Si secundum, ergo neuter est Deus, quia neuter est omnipotens, neuter factor omnium, et ordinatio rerum, quæ est quid perfectissimum in toto universo, est effectus per accidens, scilicet a pluribus causis fortuito in unum concurrentibus.

Item, vel unus conveniret necessario cum alio in regimine universi, ita ut ab alio dissentire non posset, vel esset liber et posset ab illo dissentire. Si primum, ergo non est Deus, utpote dependens ab altero et illi subjectus. Si secundum, casu quo dissentiret et alio modo de rebus universi vellet disponere, aut unus in hoc bello prævaleret et omnes creaturas sibi subjiceret, et sic alter imbellis et victus non esset Deus; aut neuter prævaleret, sed quisque sibi certam portionem creaturarum subjiceret, et sic neuter esset Deus, quia neuter esset omnipotens, neuter sibi subjiceret omnes creaturas, atque ordo universi dissolveretur. Ergo manifeste necessum est ponere unicum mundi gubernatorem.

Quod autem posset objici de tribus personis divinis, non obstat, quia per unam et eandem naturam, unam voluntatem, unam et eandem omnipotentiam gubernant.]

DISSERTATIO IV

DE VISIONE DEI A NOBIS

Divus Thomas, q. 12.

ARTICULUS I

Utrum Deus, ut est in se, possit videri oculo corporeo?

Dico 1°. Deus, ut est in se, videri non potest oculo corporeo, etiamsi glorificato¹. Est contra Magistrum Bonæ Spei et ejus discipulos Patres Carmelitas Calceatos.

1. Hic q. 12, a. 3, o.

Probatur 1° ex Patribus. Origenes, *contra Celsum*, dicit: « Falso igitur nobis imponit Celsus, dicens nos sperare oculis corporeis Deum esse visuros. » Et addit quod sola mens Deum videat. S. Cyrillus Hierosol., *Cathec.* 9: « Carnis quidem oculis cerni Deus non potest; nam incorporeum sub corporeis oculis cadere nequit. » S. Athanas., apud S. Aug., *Epist.* 147¹, dicit Deum, « secundum deitatis suæ proprietatem, omnino Deum esse invisibilem..., nisi in quantum mente ac spiritu nosci potest. » S. Ambros., apud eundem, *ibid.*, c. 6, n. 18, ut infra citabitur. S. Hieron., apud eundem, *ibid.*, c. 23, n. 53, idem asserit, et probat « quia res incorporalis corporalibus oculis non videtur. »

Quantum ad S. Augustinum, de quo potissimum est difficultas, eum constanter tenuisse nostram sententiam, multis evincitur. *Epist.* 92², *ad Italicam* dicit, n. 3: « Hoc [nempe Deum] oculus videre corporis, neque nunc potest, neque tunc poterit; » quod multis argumentis probat, et oppositam opinionem insipientiam et dementiam vocat *Epist.* 147, seu lib. *de videndo Deo*, postquam eandem sententiam confirmavit in priori, et in hac epistola ex Scripturis, ex SS. Ambros., Hieronymo, Athanasio citatis, concludit sic verbis Ambrosii: « Nec in loco Deus videtur, nec corporalibus oculis quæritur; » et addit: « Hanc autem etiam meam esse sententiam confiteor. » *In Psalm.* xli, post initium: « Non quidem videri Deus, nisi animo, potest. » Et alibi pluries. Tandem S. Fulgentius, ejus discipulus, cui S. Doctoris mens melius perspecta erat quam sit quibusdam recentioribus, ad Quæst. tertiam Ferrandi, testatur hanc esse sententiam sui magistri, eique subscribit his verbis: « Oculis corporalibus Deus Spiritus non videtur; » et: « Non corporis, sed animæ oculis Deus suam visionem promittit. »

Probatur 2° ratione. Deus est spiritus. Atqui est absolute impossibile spiritum videri oculo corporeo. Ergo. — Probatur minor. Impossibile est aliquam potentiam ferri extra latitudinem sui objecti adæquati et extensivi, alioquin foret adæquatum et extensivum ut supponitur, et non

1. Alias 112. — 2. Alias 6.

foret, quia ultra illud potentia supernaturaliter se extenderet. Atqui spiritus non continetur intra latitudinem objecti adæquati et extensivi oculi corporei. Ergo. — Probatur minor. Objectum adæquatum oculi corporei, sicut et omnis potentie materialis, est quid corporeum et materiale, nimirum oculi color, auris sonus, odoratus odor, etc. : quod patet tum ex sensu communi hominum, tum ex definitione istarum potentiarum; visus enim communiter definitur, potentia perceptiva coloris lucidi; auditus, potentia perceptiva soni, et sic de cæteris. Ergo.

Confirmatur. Deus magis distat in ratione objecti ab objectis sensibilibus, quam unum sensibile ab altero sensibili, v. g., quam color a sono. Atqui absolute fieri non potest quod oculus audiat solum, et auris videat colorem, alioquin jam non forent duo sensus distincti, sed oculus foret auris et auris oculus. Ergo, a fortiori, fieri non potest ut Deus videatur oculo corporeo.

Probatur 3º ab inconvenienti. Si Deus posset supernaturaliter videri oculo corporeo hominis, posset pariter videri supernaturaliter oculo bruti, puta bovis aut canis; potentie enim sensitivæ brutorum sunt ejusdem, imo quandoque majoris perfectionis quam potentie sensitivæ hominis. Atqui absurdum videtur consequens, ut magis infra declarabitur. Ergo.

Respondent discipuli Bonæ Spei, cum suo magistro, hæc omnia probare oculus corporeus non posse videre Deum visione corporea, at non visione spirituali ipsi unita. Sed contra : 1º Patres laudati in primapro batione dicunt Deum videri non posse nisi sola mente. 2º Visio est actio vitalis: ut actio debet necessario esse ab agente, conceptus enim actionis est formaliter conceptus egressionis; ut vitalis debet esse necessario ab intrinseco se movente, per id enim distinguimus viventia a non viventibus, quod viventia se moveant ab intrinseco, secus mortua. Ergo est impossibile quod oculus corporeus videat visione spirituali sibi unita. 3º Visio spiritualis est intellectio, fieri autem non potest quod oculus corporeus intelligat; quia quod non est intellectivum in actu primo, non potest magis intelligere in actu secundo quam lapis aut lignum. Denique inde

sequeretur pariter oculus bruti posse videre Deum visione spirituali sibi unita, et esse beatum.

ARTICULUS II

Utrum intellectus creatus supernaturaliter adjutus possit videre Deum ut in se est?

Suppono intellectum creatum non posse per solas naturæ vires videre Deum ut in se est. Ita definitum fuit in Concilio Viennensi sub Clemente V, anno 1311, contra Beuardos et Beguinas. Refertur Clementina *Ad nostrum*, de Hæreticis, l. V, tit. 3°. Si enim solis naturæ viribus non possumus elicere actus fidei, spei et charitatis, quia sunt supernaturales, ut definitum est in variis conciliis contra Pelagianos, a fortiori nec Dei visionem intuitivam, quæ est magis supernaturalis, cum hæc sit finis, illa media. Unde *Rom.*, vi, 23, dicitur : *Gratia Dei vita æterna*; vita autem æterna est ipsa Dei visio.

Dico : Intellectus supernaturaliter adjutus potest videre Deum ut est in se². Est contra Palamitas et Armenos, atque contra illos sic definitum fuit a concilio Florentino in Decreto unionis dato Armenis, in quo dicitur, animas purgatas « in cælum mox recipi, et intueri clare ipsum Deum trinum et unum sicuti est. » Idem definierat Benedictus XII, in Extravag. *Benedictus Deus*.

Constat ex Scriptura. I *Joann.*, iii, 2 : *Cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est.* Et I *Cor.*, xiii, 12 : *Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem; nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam sicut et cognitus sum.*

Suffragantur passim SS. Patres, singulariter Chrysosto-

1. Inter eorum errores, articulus quintus hic erat : « Quælibet intellectualis natura in seipsa naturaliter est beata, et anima non iadiget lumine gloriæ ipsam elevante ad Deum videndum et eo beate fruendum. » — 2. Hic q. 12, a. 1, o.

mus, de quo est difficultas. In *Hom. 69, ad populum*, dicit, beatos Regem ipsum intueri, « Non per introitum, non per fidem, sed facie ad faciem. » Idem in *Epist. 5, ad Theodorum lapsum*, cap. 7, exponens illa S. Petri verba, *Matth.*, xvii, 4: *Bonum est nos hic esse*, dicit: « Quid dicitur quando ipsa rerum veritas aderit? quando, apertis regiis ædibus, ipsum Regem conspiceri licebit, non ultra in enigmate, neque per speculum, sed facie ad faciem? » Item alibi.

Probatur ratione fundata in principiis fidei¹. Homo potest supernaturaliter assequi suam beatitudinem ad quam ex gratia Dei est elevatus. Atqui intuitiva Dei visio constituit essentiam beatitudinis, secundum Thomistas, aut saltem ad eam necessario requiritur, secundum omnes, juxta illud, *Joann.*, xvii, 3: *Hæc est vita æterna, ut cognoscant te solum Deum verum, et quem misisti Jesum Christum*. Ergo.

ARTICULUS III

Utrum aliquis in hac vita viderit, possitve videre Deum ut est in se?

Suppono hominem purum de lege ordinaria non posse in hac mortali vita videre Deum ut est in se², juxta illud *Exod.*, xxxiii, 20: *Non videbit me homo, et vivet*. Ratio est quia cognitio naturalis hominis viatoris non est nisi rerum sensibilium et materialium, seu saltem per species a rebus sensibilibus haustas. Tali autem cognitione Deus non potest videri ut est in se, cum nec sit sensibilis aut materialis, nec per speciem videatur, ut dicemus infra.

Dico: Homo viator in carne vivens, sed sensibus carnis non utens, per potentiam Dei extraordinariam, et præter communem rerum ordinem, potest elevari ad claram ejus essentiæ visionem, idque Moysi et Paulo fuisse concessum probabile est³.

1. Hic a. 1, o. — 2. Hic a. 11, o. — 3. Ibid., ad 2 et 2^a, 2^a, q. 174, a. 4; q. 175, a. 3; q. 176, a. 2, o.

Prima pars est communis et certa; quamvis enim intellectus, pro hoc statu, dependeat a sensibus in sua cognitione, ista tamen dependentia non est ita ipsi necessaria, ut ab ipsa absolvi non possit de potentia Dei extraordinaria, cum ejusdem sit virtutis intrinsecæ in corpore ac separatus a corpore, in quo statu non dependet a sensibus, sique factum constat in anima Christi, qui simul fuit viator et comprehensor.

Secunda pars est Aug., *Epist. 147¹*, ad Paulinam, *de videntio Deo*, cap. 3. et lib. XII in *Genesim ad litteram*, cap. 27, et Auctoris locis in margine citatis, quibus annumerantur Ambrosius, Basilius et alii contra plures alios SS. Patres.

Probatur ex Scriptura, 1° de Moyse, *Num.*, xii, 2, cum Maria et Aaron, locuti contra Dominum, dicerent: *Num per solum Moysen locutus est Dominus? Nonne et similiter nobis locutus est?* Deus autem volens ostendere Moysen præ cæteris privilegio singulari suæ visionis esse donatum, dicit eis, *ibid.*, 6-8: *Audite sermones meos. Si quis fuerit inter vos propheta Domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum. At non talis servus meus Moyses;... ore enim ad os loquar ei, et palam, et non per ænigmata et figuras Dominum videt.*

Huic ergo loco cum SS. August. et Thoma potissimum insistimus et non aliis, v. g., *Exodi*, xxxiii, 11, ubi dicitur quod Moyses viderit Deum *facie ad faciem*, quia scimus hos et similes passus de Moyse sicut et de aliis Prophetis, de quibus idem narratur, a Patribus intelligi de quadam eminenti cognitione Dei et cum ipso familiaritate². Iste vero locus laudatus nusquam sic aut alio quovis sensu alieno a nostro intelligi potest. Nisi enim intelligas de clara visione, jam per ænigmata et figuras Moyses Deum viderit, adeoque sensum Scripturæ non salvas, quæ dicit Moysen vidisse Deum, non per ænigmata et figuras.

2° De S. Paulo. Ipsemet Apostolus II *ad Cor.*, xii, 2-4,

1. Alias 112.—2. Dominus enim infra Moysi dixit: *Non poteris videre faciem meam; non enim videbit me homo, et vivet. Ibid.*, 20.

de se ipso sic ait : *Scio hominem in Christo, ante annos quatuordecim (sive in corpore nescio, sive extra corpus, nescio : Deus scil) raptum hujusmodi usque ad tertium cælum. Et scio hujusmodi hominem, quoniam raptus est in paradysum, et audivit arcana verba quæ non licet homini loqui.*

Hæc ineffabilia, inquit S. Thomas¹, sunt ea quæ pertinent ad visionem beatorum, quæ excedit statum viæ, juxta illud *Isaiæ*, LXIV, 4 : *Oculus non vidit, Deus, absque te quæ præparasti expectantibus te.* Et certe, si S. Paulus non vidisset essentiam divinam, mysteria Trinitatis et Incarnationis, sed tantum per fidem cognovisset, potuisset illa eloqui ?

Ex his igitur sic argumentor.

Illæ quæ pendent ex libera Dei voluntate, aliunde nobis innotescere non possunt quam ex sacra Scriptura, per quam divina voluntas nobis manifestatur. Atqui sacræ Scripturæ, ut patet, naturali et litterali sensu acceptæ, aperte tradunt Moysen et Paulum Deum vidisse, idque nullam involvit repugnantiam aut incongruentiam, cum id esse possibile omnes concedant. Ergo.

Confirmatur ratione congruenti SS. Augustini et Thomæ². Sicut Moyses fuit primus doctor Judæorum, ita Paulus fuit primus doctor gentium. Ergo congruum erat ut viderent divinam essentiam, mysteriorumque essent testes oculati, quo melius et solidius illa Judæos et gentes docerent.

Quæ objici possunt ex Scriptura et Patribus, intelligi debent secundum legem Dei ordinariam, vel de visione comprehensiva.

ARTICULUS IV

Utrum essentia divina videatur aut videri possit per aliquam similitudinem seu speciem ?

Nota 1° cognitionem nostram fieri quatenus potentia

1. 2^a 2^a, q. 175, a. 3, o. — 2. *Ibid.*, ad 2.

cognoscens trahit res ad se, illas sibi conjungendo, et quia res, propter suam materialitatem, non possunt entitative ingredi potentiam, indigent specie quæ sit illarum repræsentatio et similitudo formalis per quam uniuntur potentiæ. Species ergo est in esse intelligibili et repræsentativo idem omnino quod est objectum in esse entitativo, nec ponit in numero cum illo, sicut imago Cæsaris est idem omnino in esse imaginis, quod est Cæsar in esse naturali, ita quod species equi, v. g., contineat in se formam et naturam equi eadem omnino cum illa quæ est in equo, non sub modo naturali, sed sub modo intelligibili, et species hujus numero hominis, est hic numero homo in esse intelligibili; alias species non repræsentaret objectum ut est, et per illam non posset cognosci.

Nota 2° duplicem distingui speciem, impressam et expressam : impressa repræsentat objectum ut cognoscibile, expressa ut cognoscitur; impressa movet ad cognitionem, expressa illam terminat. De hac ergo utraque specie quæstio est, utrum detur darive possit in visione Dei.

Dico 1° : Non datur, nec dari potest species impressa in visione beatifica¹. Prima pars est communis. Secunda est Thomistarum et plurium aliorum.

Probatur prima pars. Species impressa in visione beatifica est superflua. Ergo non datur. — *Probatur* antecedens. Tunc requiritur species impressa, quando vel objectum non existit, vel non est per se præsens intellectui, vel non est sufficienter intelligibile, propter suam materialitatem. Atqui objectum visionis beatificæ, nempe Deus, essentialiter existit, est intime per se præsens cuilibet intellectui beato, et est summe intelligibilis, quia est summe immaterialis. Ergo.

Probatur secunda pars. 1° Species impressa debet convenire cum objecto in eodem gradu immaterialitatis, alias non repræsentabit illud ut est in se, quia in tantum est repræsentativa, in quantum intelligibilis, et in tantum est

1. Hic q. 12, a. 2, o.

intelligibilis, in quantum immaterialis; unde per species materiales non possumus cognoscere spiritum. Atqui nulla species creata vel creabilis pertingere potest ad gradum immaterialitatis qui Deo competit. Ergo.

Probatur 2°. Species impressa est ipsa objecti quidditas in esse intelligibili, ut dictum est¹. Atqui implicat quod species creata sit quidditas Dei in esse intelligibili. Ergo. — *Probatur minor.* Quidditas Dei est suum esse etiam in esse intelligibili. Atqui implicat speciem creatam esse suum esse etiam in esse intelligibili et representativo. Ergo.

Dico 2°: Non datur, nec dari potest species expressa in visione beatifica. Est quoad utramque partem communior inter Thomistas.

Probatur prima pars. 1° Ad hoc datur species expressa, ut objectum quod est intelligibile per speciem impressam fiat intellectum actu per expressam, sistatque intra intellectum ut terminus ejus². Atqui divina essentia unitor intellectui creato ut intellectum in actu, per se ipsam faciens intellectum in actu³. Ergo. — *Minor est D. Thomæ.* Et patet, quia divina essentia est actus purissimus in esse intelligibili, sicut in aliis generibus, adeoque intellectus actu, et ut sic intime præsens intellectui. Ergo.

Probatur 2°, evertendo fundamentum adversariorum. Ideo, juxta illos, datur species expressa in visione beatifica, quia debet assignari terminus illius actionis ab ipsa productus. Atqui hæc ratio nulla est. Ergo. — *Probatur minor.* Non est de ratione actionis immanentis producere effectum, quamvis id ipsi sæpe contingat. Atqui visio beatifica est actio immanens. Ergo. — *Probatur major.* 1° In hoc distinguitur actio immanens a transeunte, quod hæc sit propter effectum, illa vero sit propter perfectionem subjecti in quo manet. 2° Quia Verbum divinum videt et

1. Ibid. — 2. Objectum fit « intellectum actu, » quando, apprehensum per intellectionem ab intellectu agente, in intellectu patiente recipitur et remanet, secundum modum facultatis recipientis, id est intellectualiter. — 3. Hic, q. 12, a. 2, ad. 3.

intelligit, nec tamen producit aliud verbum seu speciem expressam. 3° Quando nos contemplamur pure speculando verbum jam in mente formatum, nullum aliud fingimus, et tunc cognitio est simpliciter intellectio, et non dictio. Ergo.

Probatur secunda pars iis fundamentis quibus probata est secunda pars primæ conclusionis. Si enim non possit dari species impressa tantæ perfectionis et immaterialitatis, quæ Deum ut est in se representet, ergo nec a fortiori species expressa, cum ista debeat esse perfectior, aut saltem æque perfecta ac impressa; ejus enim est representare objectum ut intellectum in actu secundo, speciei impressæ representare ut intelligibile tantum in actu primo. Ergo.

DISSERTATIO V

DE SCIENTIA DEI

D. Thomas, q. 14.

ARTICULUS I

Utrum in Deo sit scientia proprie dicta, eaque sit attributum?

Suppono 1° Deum esse perfectissime intelligentem¹: Deum namque omnes intelligunt ens summe perfectum, primum motorem ordinatissimum, sapientissimum mundi rectorem et primam omnium causam. Verum absque intelligentia non esset ens summe perfectum, cum hæc sit maxima perfectio; foret cæcus motor et rector imprudentissimus; nec esset omnium causa, cum non conferret nobis intelligentiam qua careret.

Item, in tantum ens est cognoscitivum, in quantum est

1. Hic q. 14, a. 1, o, et I *Contra gent.*, c. 44.